

НОВЕ КЊИГЕ

АЛБУМ ЦРНА ГОРА 1941—1945, Титопрад 1966.

Замисао Републичког одбора за прославу двадесетогодишњице народноослободилачке борбе и револуције да се изда албум фотографија и докумената о учешћу Црне Горе у ослободилачкој борби народа Југославије 1941—1945. најзад је остварена: у издању Новинско-издавачког предузећа *Побједа* објављен је албум *Црна Гора 1941—1945*. Едиција садржи, поред напомене редакцијског одбора и уводне ријечи Б. Јовановића, податке о најважнијим збивањима од потписивања споразума о приступању Југославије Тројном пакту 25. марта 1941. до коначног ослобођења земље од окупатора и њихових помагача, до оснивања народне владе средином априла 1945. године. Редакцијски одбор је успио да прикупи и систематизује максимум најважнијих фотографских и других докумената чији се оригинали налазе у више архива, музеја и збирки појединаца. Схватљиво је што недостају документи о догађајима из првих дана устанка, периода илегалства, рада у позадини и једног времена борби бригада. Сачувана грађа изложена је хронолошки, не испуштајући из вида потребу да је у свакој могућој прилици макар колико и тематски групише. У томе се није могло увијек једнако успјети. Важност података о улози овог или оног чиниоца у развоју револуције најчешће је одлучивала при распореду документације и одређивању простора за њу. Доста прегледно и на одговарајућем мјесту изложено је најзначајније што се имало за приказ развоја народноослободилачке власти од одбора у селима, општинама и срезовима до скупштине 65 пред-

ставника народа Црне Горе и Боске, одржане у фебруару 1942. у Острогу. скупштине Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Црне Горе и Боске (сазване у новембру 1943. у Колашину), стварања Црногорске антифашистичке скупштине (у јулу 1944) и рада АВНОЈ-а, највишег законодавног органа народа Југославије.

Албум садржи податке о основним војним јединицама, батаљонима, партизанским одредима, бригадама: Четвртој и Петој пролетерској („оцијачима братства међу народима“) и још пет основних од краја 1943. до краја 1944. године, као и о бокелским и санџачким бригадама. Мјесто су добили и документи о борби других јединица НОВЈ на територији Црне Горе (2. далматинске пролетерске бригаде и дијелова 5. крајишке дивизије). Није заборављено ни учешће италијанских јединица које су се послје капитулације фашистичке Италије у септембру 1943. прикључиле НОВЈ.

И борбама у позадини обрађена је могућа пажња (бојкотоване школе, оружане акције и други видови отпора окупатору и његовим сарадницима). Добили су одговарајуће мјесто и наслијано лице студента Чедо Чулића на окупаторском стрелишту, писмене борбене поруке на смрт осуђених, многи примјери неустрашивости и самопријегора.

Омладини, која је чинила 75% борачког састава, с правом је дато угледно мјесто; такође и раду жена и њихових организација. Сви видови рада на просвјетивању бораца и највеће масе народа, на фронту и у позадини, у логорима и затворима, заиста могу да

послуже као значајан прилог тврђњи да је револуција у Југославији 1941—1945. једна од најпосмијенијих међу до сада извршеним у свијету уопште. О томе на свој начин говоре листови који су излазили за то вријеме у Црној Гори (*Омладински покрет*, *Саопштења*, *Народна борба*, *Ријеч слободе*, *Наша жена* и многи други) које су издавале мање и веће војне јединице кад год је то и крајњи предак између борби допуштао.

Партизански знаци и печати у потпуњују објављену изворну документацију.

Ни за моменат није превиђена руководећа улога Партије и њене укупне активности на свим попрштима борбе за сламање окупатора и његових сарадника и отварање перспектива за бољи живот у сјутрашњици. О њој као крупном чиниоцу историје и најпосмијенијем изразу снаге народа у његовим најтежим данима најрјечијег говоре све припреме предузете за његову организовану борбу, за њено непрекидно про-

ширивање и продубљивање, и све што је благодарећи томе било остварено на путу ка слободи у најпосмијенијем смислу ове ријечи.

Изложени документи су и погресна оптужба против поробљивача и назадних снага које су му у земљи служиле и које је требало огромним напорима и потцима крви народне заувјек уништити.

Иако ово добродошло издање има извјесних мањкавости (грешке у неким датумима, легендама фотграфија, одређивању неких мјеста, навођењу ранијег занимања истакнутијег борца, затим непотпуност података у тексту, недостаци у техничком распореду грађе и др.), оно представља аутентично и изванредно важно свједочанство о борби, жртвама и побједи организованих снага народа. Оно је, уједно, и прилог упошљавању народноослободилачке борбе у Црној Гори као дијела јединствене борбе југословенских народа.

Ђ. Пејовић

Радован Вукановић: НА РАТНОЈ СТАЗИ, Београд 1965.

Књига Радована Вукановића НА РАТНОЈ СТАЗИ представља ауторове ратне записе и сјећања, који обухватају период од априлског рата 1941. до краја априла 1943. године.

Најприје неколико напомена о личности писца. Радован Вукановић је предратни комуниста и прослављени командант из нашег ослободилачког рата и револуције. Почетак рата затекао га је у свом родном крају — Подгорици, односно Липерима. У тринаестојулском устанку учествује као командир чете, потом постаје командант партизанског батаљона, а затим начелник штаба одреда. Средином новембра 1941. учествује у формирању Црногорског одреда за операције у Санџаку и заједно с њим, као један од његових руководиоца (замјеник команданта одреда), учествује у нападу на Пљевља. Приликом

формирања Прве пролетерске бригаде именован је за команданта једног од њених батаљона и у њеном саставу остаје до новембра 1942, када прелази у Четврту црногорску пролетерску бригаду као њен командант, а шест мјесеци касније одлази за команданта Треће ударне дивизије.

О предњем ратном путу писац је забиљежио најважније моменте и саопштио их као своја ратна сјећања. Књига је подијељена на 34 поглавља (348 страна).

Времену проведеном у Црној Гори писац је посветио девет поглавља, што чини трећину књиге. У поглављима о овом периоду приказана је ситуација у нашој земљи уочи априлског рата, затим априлски слом, припреме за устанак, тринаестојулски устанак, непријатељска офанзива, поновни успон народноослободилачког покрета. Своје казивање о Црној